

ARNE BJÖRHN:

Rundgångens omfattning

1985 uppgick rundgången – inkomstöverföringar och subventioner – till 195 miljarder. Det motsvarar 54 % av lönerna och överstiger hushållens direkta skatter och avgifter. Författaren analyserar rundgångens konsekvenser bl a för barnfamiljernas ekonomi. Rundgången medför en dyrbar administration och styr hushållens konsumtion. Minskar den ökar friheten för medborgarna.

Civilekonom Arne Björhn är politisk sekreterare vid moderaternas riksdagskansli.

Skatte- och bidragssystemets utveckling i Sverige har medfört att hushållen betalar in en allt större del av sina inkomster i skatter till den offentliga sektorn. Samtidigt har bidrag, subventioner och andra typer av stöd från myndigheterna till hushållen vuxit snabbt. Denna utveckling har gett upphov till en debatt om "rundgång" i systemet. Pengar slussas helt enkelt fram och tillbaka mellan enskilda hushåll och offentliga myndigheter med negativa tillväxteffekter, dyra administrationskostnader och tvivelaktig fördelning av levnadsstandarden som resultat.

Begreppet rundgång kan definieras på flera sätt. Om man studerar fenomenet på makronivå kan man säga att alla de skatter som hushållen som grupp betalar till den offentliga sektorn och får tillbaka i form av bidrag och subventioner kan betraktas som rundgång. Studerar vi ett enskilt hushåll blir rundgång lika med det belopp ett hushåll först betalar in i skatter och sedan får tillbaka i form av inkomstöverföringar.

Om alla de penningflöden som slussas fram och tillbaka mellan hushåll och offentlig sektor ersattes med ett flöde i endast en riktning skulle effekterna på skattetrycket och skatteadministrationen m m bli dramatiska. På makronivå innebär ett sådant synsätt att alla typer av inkomstöverföringar och subventioner till hushållen kan betraktas som rundgång. År 1985 beräknas dessa överföringar uppgå till 195 miljarder kronor.

Jämfört med lönerna på 362 miljarder kronor år 1985 uppgår överföringarna till hela 54%. Hushållens direkta skatter och avgifter var samma år 184 miljarder kronor. De indirekta skatterna var ca 100

miljarder och arbetsgivaravgifterna drygt 130 miljarder. Om alla överföringar "kvittades" mot skattesänkningar skulle skattetrycket teoretiskt kunna sänkas med nästan 25 procentenheter.

Tabell 1. Den offentliga sektorns inkomstöverföringar och subventioner till hushåll i miljarder kronor

	1985
Livsmedels- och räntesubventioner	16
Daghemssubventioner	15
Barnbidrag	8
Bostadsbidrag	3
Studiebidrag m m	3
AMU-bidrag m m	3
Kommunalt bostadstillägg	4
Folkpensioner, ATP m m	93
Sjuk- och föräldraförsäkring	23
Arbetslöshetsförsäkring	6
Övrigt (socialbidrag, bidragsförskott, m m)	19
Summa	195

Som framgår av tabell 1 består nästan hälften av inkomstöverföringarna av pensioner. Knappt 30 miljarder utgörs av sjuk- och föräldraförsäkringen samt arbetslöshetsförsäkringen. Avsikten med dessa sk försäkringssystem är att skapa trygghet på ålderdomen och i perioder av sjukdom och arbetslöshet.

Försäkringssystemen

Många menar — tex folkpartiledaren Bengt Westerberg — att försäkringssystemen inte innebär någon rundgång eftersom människor får pension, sjukpenning eller arbetslöshetsunderstöd när de inte har någon arbetsinkomst. Även om rundgången i försäkringssystemen är betydligt mindre än i systemen för tex bostads- och daghemssubventioner är den dock långt ifrån obefintlig.

Även pensionärer, arbetslösa och sjuka betalar inkomstskatter, moms och punktskatter. Om skatterna inte varit så höga hade inte heller ersättningsnivåerna behövt vara höga. En sänkning av marginalskatten innebär att sjukersättningen kan sänkas med oförändrad standard för den enskilde. Det är ett sätt att minska rundgången som Moderata Samlingspartiet propagerade för i valrörelsen. I sammanhanget kan nämnas att alla höjningar av moms, bensin- eller oljeskatter innebär att pensionerna stiger automatiskt. Därmed ökar också rundgången. En hög beskattning leder till stora transfereringar och vice versa. Resultatet blir att skattekilen mellan ersättning före och efter skatt växer.

Frågan om rundgång i försäkringssystemen är egentligen densamma som i debatten om vårdnadsersättningen skall vara obeskattad eller beskattad. I denna diskussion har både (m) och (fp) hävdats att en obeskattad ersättning är bättre bl a för att den inte ökar rundgången. Centern vill däremot ha en högre men beskattad ersättning. Westerberg har sannolikt inte insett att frågan om beskattning av vårdnadsersättningen har stora principiella likheter med diskussionen om att sänka sjuk- och arbetslöshetsersättningen samtidigt som inkomstskatten sänks.

Till saken hör också att våra socialförsäkringar i praktiken är renodlat inkomstomfördelande genom att avgifterna inte sätts i form av premier beräknade i förhållande till förväntat utfall och till försäkringsrisken. Arbetsgivaravgifterna som betalar försäkringarna är därför likvärdiga med skatter.

Subventioner och bidrag

Även om vi skulle bortse ifrån de ovan nämnda försäkringssystemen har vi en rundgång i form av livsmedels-, ränte- och daghemssubventioner på drygt 30 miljarder kronor 1985. Därtill kommer bostadsbidrag, barnbidrag, bidragsförskott, socialbidrag mm som uppgår till mellan 25 och 35 miljarder kronor beroende på vad man vill inräkna. Cirka 60 miljarder kronor utgör rundgångspengar i en snävare bemärkelse. De finansieras skattevägen i stort sett av samma hushåll som mottager transfereringarna.

Ekon dr Gunnar du Rietz har i en uppsats som nyligen publicerats av Riksbankens Jubileumsfond undersökt rundgången i vissa subventioner och bidrag. Rundgången definieras som vissa subventioners och bidrags andelar av enskilda hushålls inkomstskatt plus indirekt skatt. I studien som omfattar barnbidrag, bostadsbidrag, bidragsförskott, socialbidrag, livsmedels- och räntesubventioner samt vissa prisberoende subventioner visas att rundgången är mycket omfattande bland i första hand barnfamiljerna. Rundgången är störst i familjer med många barn och låga hushållsinkomster. Över hälften av barnfamiljerna, som består av ensamstående eller gift med hemmake ligger inom rundgångsintervallet 50–200 procent. 200 procent innebär att bidragen och subventionerna är dubbelt så stora som skatteinbetalningarna. Om även daghemssubventionerna inkluderas kommer också hälften av barnfamiljerna med två förvärvsarbetande att få en rundgång på över 50 procent.

Minskad rundgång

Den stora merparten av hushållen beta-

lar in mer i skatter än vad de får tillbaka i bidrag. Det är därför intressant att ställa sig frågan hur mycket skattetrycket skulle kunna sänkas om vi "kvittade" en del skatter mot bidrag med bibehållen disponibel inkomst för de flesta hushåll.

Enbart ett avskaffande av livsmedels-, ränte- och daghemssubventioner samt barn- och bostadsbidragen skulle möjliggöra en sänkning av skatterna med 43 miljarder kronor. Skattetrycket som andel av BNP kan därmed sänkas med 5 procentenheter. Fördelen med en sådan omläggning är uppenbar. Tillväxtens drivkrafter och effektiviteten i ekonomin skulle öka. Konsumtionsstyrningen mot daghem och subventionerade bostäder skulle minska. Valfriheten för de enskilda människorna skulle öka.

Den invändning som brukar framföras är att oönskade fördelningseffekter kan uppstå eftersom skattesänkningarna måste bli av mer generell karaktär än subventionerna. Men innebär då dagens system en rättvis fördelning? Huvuddelen av de nämnda subventionerna tillfaller barnfamiljerna. I många fall ger de godtyckliga och direkt orättvisa fördelningseffekter. Endast de som haft turen att få in sina barn på dagis eller bo i ett räntesubventionerat hus får del av de tunga subventionerna.

Genom att införa ett skatteavdrag för varje barn eller differentiera skatteskalorna efter antalet barn bör det finnas mycket goda möjligheter att ersätta både livsmedelssubventioner, bostadsbidrag, barnbidrag och daghemssubventioner. Även en del av de fördelningseffekter som uppstår när räntesubventionerna avskaffas kan neutraliseras med en skattesänkning.

En skattesänkning i form av ett barnbidrag tillfaller *alla* barnfamiljer. En minskning av både skatter och bidrag kan medföra en mer rättvis fördelning än vad som åstadkommes inom dagens olika bidragssystem. Samtidigt skulle ett stort antal hushåll upphöra att betala in sina egna bidrag, dvs rundgången skulle minska. Även socialbidragen skulle automatiskt minska.

Skadeverkningarna

Den socialdemokratiska välfärdsmodellen med höga och relativt generella bidrag har framkallat höga skatter, vilka i sin tur ökat behovet av selektiva bidrag. Socialbidragen har de senaste åren ökat snabbt. Det innebär inte bara ökad rundgång utan även att den (s)-märkta välfärdsmodellen blir alltmer selektiv.

Den relativt goda överensstämmelsen mellan privatekonomisk och samhällsekonomisk avkastning för enskilda individers arbetsinsatser som förelåg på 1950- och 1960-talen finns inte längre. Det beror på att beskattningen slagit in en kraftig sk skattekil mellan arbetets samhällsekonomiska värde och ersättningen till individen.

En genomsnittlig industriarbetare, som tjänar 100 000 kronor, betalar 35 600

kronor i statlig och kommunal inkomstskatt, 15 600 i moms och andra indirekta skatter samt 36 500 i arbetsgivaravgifter. Årskostnaden för arbetsgivaren är således drygt 136 000 kronor medan arbetaren själv får disponera knappt 49 000 sedan indirekta skatter som belastar hans konsumtion dragits ifrån. Han får med andra ord behålla knappt 36% av vad han arbetat ihop. En deltidsarbetande kvinna som tjänar 80 000 kronor får behålla knappt 38% av sitt produktionsresultat och en industritjänsteman som tjänar 150 000 kronor får endast behålla 32%. Skattekillen är ett effektivt hinder mot tillväxt och ökad sysselsättning i framför allt den privata tjänstesektorn. Samtidigt är skattekillen den grundläggande orsaken till den svarta sektorns expansion.

Motiven för att minska rundgången är förutom att skattetrycket kan sänkas att kostnaden för administration av skatter och bidrag minskar. Möjligheterna för det allmänna att styra hushållens konsumtion skulle också minska, vilket är ett självändamål för alla sanna liberaler som tror på marknadsekonomin. Friheten att välja en annan typ av barnomsorg än den kommunen anvisar ökar.

Om daghems-, livsmedels- och ränte-

Tabell 2. Skattebelastning vid olika inkomster år 1985 i kronor

Total arbetskraftskostnad	109 164	136 455	204 682
Arbetsgivaravgifter	29 164	36 455	54 682
Årslön	80 000	100 000	150 000
Statlig inkomstskatt	3 866	7 866	19 600
Kommunal inkomstskatt	21 750	27 750	42 750
Disponibel inkomst	54 384	64 384	87 650
Indirekta skatter	13 209	15 638	21 290
Disponibel inkomst efter indirekta skatter	41 174 (37,7%)	48 746 (35,7%)	66 360 (32,4%)

subventioner samt barn- och bostadsbidragen avskaffades och fördelades på barnfamiljerna skulle skattelättnaden per barn under 20 år uppgå till drygt 20 000. Industriarbetaren som tjänar 100 000 kronor och gör avdrag för ett barn skulle netto med hänsyn tagen till bidragsbortfallet få en inkomstförstärkning med nästan 15 000 kronor. Hans nettoersättning

skulle öka från knappt 36 procent av arbetskraftskostnaden till drygt 50 procent. Enbart en sådan relativt "enkel" rundgångsminskning skulle alltså påtagligt minska den sk skattekillen mellan brutto- och nettoersättning. Skulle hela skattesänkningen läggas på marginalskatterna skulle effekterna på "marginalskattekillen" bli mycket större.

Med detta häfte följer till dem som ej betalt prenumerationsavgiften ett inbetalningskort avseende prenumerationsavgiften **110:– kronor för år 1986**. (Prenumerationspris för pensionärer: **95:–**)

Nr 2/1986 utkommer den 20 mars.